

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 6. МАРТА 1894.

ПЕСНИШТВО

РЕАЛИСТА

III

Док он нама прича, нагласцима бујним,
Жена оде од нас, једита погледа,
Тек се, после, врати с вином старим, рујним,
Ал он све и пред њом мирно приповеда.

„Радовах се,“ рече, „бејаш задовољан,
Држах, да сам сретан у свом послу био —
Дочеко сам оно, за шта бејаш вољан,
Већ сам себе самог потешко сносио.

Ал ме тај мој понос брзо скупо стаде.
Баш, кад се њим дичих, бејаш сужањ прави:
Осећах, једнако, неке тешке јаде —
Жудња, у свој сили, у срцу се јави.

Те вечери за ме дуго санка не би.
Сву ноћ бејаш расан, с неке тајне жуди;
Сву ноћ сам је мишљу представљао себи —
Ни у сну је, после, не пуштах са груди.

Заљубљен сам био, па немађаш власти,
Једва чеках сунце и просвитака дана,
Да се опет предам јучерањој сласти —
Да опет одлетим до њезина стана.

Нисам више ишо, тек шалу да водим,
Ни да лепо време само заман губим,
Но да плахом срцу са свим ропски годим —
Да је се ситанцат нагрлим, наљубим.

Још ми беше жао, што је испит мучи,
Па је мишљах тога изабавити како.
Имала је воље да се знању учи,
Ал увиђах јасно, да јој не би лако.

Врло добра беше, пуна сваке дражи,
Покрај ње је човек мого срећу стећи.
Кад јој нѐма љубав може јад да блажи —
Како ли пољубац може да усрећи?

Па кад може сретним другога да створи,
Зар да не покрене туђе срце страсно?
Како да се гледа јад како је мори,
Кад јој се помоћи може врло ласно!

Кад у јутро било, устах добре воље,
Очешљах се лепо, што сам лепше знао;
Очистих и рухо, што сам мого боље,
Ма да дотле нисам у том уживао.

Но тада се лицах, да бих лепши дошо,
Манух се мурдарства, нехата, немара.
Кад сам, после по дне, њену стану пошо —
Купих јој колача код два колачара.

На часу тог дана не бејаше рада —
Пољупце смо само једно другом крали.
Тужасмо једнако, што нам срце страда,
Као да смо љубав давно осећали.

Љубав нам је била, тврдили смо, чиста;
Клесмо се животом, сунцем с неба плава,
Лекција већ, зна се, оста опет иста
Па се све и даље само — продужава.

Ни мислили нисмо на поса и књигу —
Још на уму беше само љубав мила.
Она нам је само задавала бригу —
Молили смо Бога да би вечна била.

Чим сам крај ње сео, она књигу ману,
Па на судбу своју нападати стаде,
Поменувши испит уздахну на страну
А ја је стисавах и блажах јој јаде.

О свачему мишљах — било ми је жао.
Већ и на то мишљах да се женим њоме ...
Тим бих њеној муци брзо на пут стао —
Али то ја тајих још у срцу своме.

После, у свом стану, и не заспах с тога,
Сву ноћ бејаш будан, али о њој снихвах:
Гледах је, у мисли, као друга свога,
Гледах је, грљах је, љубљах и — уживах.

Мишљах, препун жуди: што је узо не би' ?
Што да вечно кућу од каване градим?
За што једном не бих стеко мира себи,
Па да се у дому мирно срећом сладим?

Тражах јој замерке и гледах да нађем.
Да ли има мане у миљу и дражи?
И не могах ништа ружно да пронађем —
Видех, да је срце све жудније тражи.

Још се страстан питах: има л' од ње боље?
Може ли у свету дражег створа бити?
Да ли бих за друге имо више воље?
Видех да се справ ње свака мора крити.

Волим је, говорих к'о да с неким зборим.
Па, када је волим, што је узо не би' —
За што да за њоме вечном жељом горим?
Хоћу да је узмем за љубовцу себи!

Лена је и мила, њен ми облик гове,
А слатке јој речи годе уху моме.
Поглед јој у мени миље изазове —
Сретан бих с њом био у свем веку своме.

Реших, да је узмем, али, онет, мислих:
А зар да је пустим, да се бригом мори?
Не, рекох у себи, па на једно смислих —
Не дам да се вечно с туђом децом бори!

А кад не бих дао, да се с децом једи,
За што да се заман са испитом мучи?
За што не би могла тај труд да уштеди?
Не дам, да се спрема, не дам јој да учи!

Срећи јој се смешим, јади јој ме тиште,
Не дам да се мучи — муке ћу је спасти!
Видим, да је љубим, да је срце иште,
Па у срећи њеној и сам тражим сласти.

Још се с плашњом питах: куд бих без ње знао?
Стрепљах, да би за ме, без ње, било тешко,
Видех да би самом живот додијао,
Мислећи на свадбу чисто сам се смешко.

К'о што целом небу лепше сунце сине,
Кад се дивна дуга на висини свија —
Тако ми са срца свака туга мине,
Кад ми умље мисо о њојзи опија.

Недељу сам дана премишљао о том,
Смер ми се о свадби врзао по глави,
Заноси ми умље слашћу и милотом —
Ал то за се тајих, њојзи не изјави'.

Заман срце беше пуно тајне жуди,
Кад се справ ње владах к'о справ свога злата.
А она, чим одем, у лицу заруди
Па се, с тугом, свије око мога врата.

На часу смо с послом били са свим етали.
Књиге су пред нама тек онако биле —
Погледи би наши онда на њих пали,
Кад би чули доход њене тетке Миле.

Сваки дан би она до нас два пут дошла,
Па би слатко, воду и каву донела,
Али, чим би натраг, другој соби пошла,
Љубав нас је, одмах, с нова обузела.

Не траја то дуго — она поста сетна,
Није ваљда знала, да л' ћу веран бити.
Често уздисаше, што не беше сретна,
А ја се премишљах па морих смер крити.

И сам често бејаш тужан и пун ваја,
Неодлучност тешка на души ми била,
Но она бејаш пуна уздисаја,
Много се у лицу била изменила.

Најзад је, један пут, нађем у постељи,
Око ње јој бујна разасута коса.
Видех да је жртва некој својој жељи —
Беше без осмеха, наде и поноса.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

Доде би са нама њена тетка била,
Она беше нема, тек је за се знала,
Али чим би тетка врата затворила,
Она би, од туге, у ме погледала.

Још би ме, са јада, узела за руку
Па би је држала огњеном јој руком,
А после би лице скрила у јастуку,
Пустивши ми руку, с уздахом и хуком.

Часом ми изгледа, да бежати хтеде;
Часом ми изгледа, да се нешто боји;
На ме с тешком муком погледати смеде —
Тешко јој је било са погледа моји'.

К'о да хтеде рећи: „остави ме сада —
Сумњам ти у љубав и у страсне очи!“
Па ми тешко паде терет њена јада,
А срце, чини се, хоће да искочи.

Већ ми јасно беше, да је тишти с мене,
Па јој је сад криво, што се помоћ не да —
Мучно ми је било, што тако да вене,
Те ми жао беше, да се судби преда.

Занет нисам чуо, кад је ушла тетка,
Да нас нуди слатким, по свом обичају,
Љубљах уста, очи, па опет с почетка,
Те нас тетка заста баш у — загрљају.

(Свршиће се)

Вл. М. Јовановић

Можда, мишљах, испит наноси те јаде,
Па се већ одлучих, да јој блажим ваје,
Те ми, у тренутку, молба с уста паде:
Не тужи ми, душо, стишај уздисаје!

У том чудном часу ја не знађах за се,
Идејале, жеље, све, покрај ње, баџих,
Мишљах само на њу, не мишљах ни на се,
Прошлост и будућност далеко одбаџих.

Скидох с руке прстен, што од оца осто,
Узми, рекох, Тано, овај прстен с руке!
Од како те видех, твој сам само посто —
Мани пусте бриге и испитне муке!

Хоћеш, душо... реци... хоћеш... поћи за ме?
Хоћеш да ме љубиш, као друга свога?
Она, пуна суза, диже очи на ме,
Па рече: „Ил за те — или ни за кога!“

Боља јој умину, на груди ми паде —
Ја јој, сав узбуђен, прстен на прст ставих.
Са душе ми туга са теретом снаде,
Па се, у свом миљу, тек о њојзи бавих.

О ПРОСЛАВИ БРАНКОВА „ЂАЧКОГ РАСТАНАКА“

Јутрос, баш у разданак,
Буди ме галама:
Славе „Ђачки Растанак“,
„Песму над песмама“.

Јутрос, баш у разданак,
Зла ме слутња слама:
За што „Ђачки Растанак“
Песма над песмама?

Заноси л' вас горски хлад
Оног Стражило: а,
Где се Бранко зелен, млад,
Жића најживова?

Или вина пуни „ђуп“,
Или „цура мала“?
Или оно „опа цуп“? —
Све је то тек шала.

За *коло* је големо
Срце вам запело,
Што га игра колено
Душаново цело.

Што вам је угодно
Ни то није порок,
Ал што је погодио,
Што је песник пророк!

Погледајте около
И десно и лево,
Дивни сан се доконо
Што га Бранко снево.

Србијанци исти ти,
Исти „огањ живи“
— На кров ће им избити!“
„Ко им се не диви?“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Нема лепшег устава
Од кад људи тубе,
Белгија је сустала,
Енглези се губе.

„Тврди“ Бошњак патио,
Догореле зубље:
У *коло* сехватио,
Ал, браћо, у *шуље*.

„Хрваћанин“ увире
У словенско море,
Њему *Рачки* умире,
А *Раџи* га море.

Црногорац царује
Јуначан и радан,
Судбина му дарује
Песму, кад је гладан.

У Крушедолу, у очи Сретенија 1894.

А да ли је „мали цар“
Још рода вулканска?
Знам да му је жена бар
„Царица Балканска“.

Нека други пливају
Низ „Дунав“ и „Драву“,
Који је још имају
Подигли су главу.

Благо теби, весела
Србадијо млада,
Кад ти није пресела
Свакоја парада.

Прошао ти вазданак
У самим славама:
„Ђачки“ ти је „Растанак“
„Песма над песмама“!...

Лаза Костић

ПРУЖИ МИ ПЕХАР...

Пружи ми пехар вина и загриј груди младе,
Нек буду огањ, плам,
У таласима среће нек тоне срце бујно
И гори душин храм.

Као што славуј мали гласом љубави њежне
Поздравља зорин сјај,
У вис дижући пехар славићу и ја пјесмом
Твог лица чисти рај.

А поспрем ли тако с напитком духовне снаге,
То није грешна ствар,
Богови вино дају, па славимо их свето
И љубимо њихов дар.

Пружи ми пехар свети, у којем љупко блиста
Весела млади бог!
А к небу нек се диже пламена пјесма моја
У славу ока твог!

Алекса Р. Шантић

Ти си одбјегла с мене свој њежни и свјетли рај,
Анђеле дана сретни',
Одбјегла ведру радост и пада њежни сјај
И живот слатки и цвјетни.

И са мном сишла љупко у таму суморних љета
И живот борбе црне,
Гдје мјесто њежног цв'јећа у дивљем цв'јету цвјета
Оштро и мучно трње...

Па ипак чело твоје падземном срећом блиста
И миљем срећних дана;
И блага душа твоја, вечито ведра и чиста,
Слатко спокојство сања.

А ја те гледам, душо, к'о путник што љупко гледа
Зв'језду сред таме црне,
Јер твоја рајска љубав снела је рај и небо
На моје оштро трње...

Јов. А. Дучић

ЖЕНА УВОДА

ЦРТА ИЗ МОЈЕ СПОМЕНИЦЕ

Бијасмо месеца јунија године 1849 на »Пласту« на врх виса над Тителом и сеђасмо, као сваки дан, зором пред шатором.

Једнога дана при рађању сунца доведоше нам Шајкаши, који ноћу по Тиси и по барама међу њом и селом Чентом у Банату, где стајаше једно одељење непријатељево, на мањим шајкама пловљаху као патроле, да нам се у мраку не би нико провукао кроз линију наших стража — доведоше нам, рекох, у бари Чеврдији испод Ченте ухваћене две особе, које се на чамцу беху упутиле к нашој линији, да промотре наш положај и наше страже.

Беше то висок, стасит, леп младић у просту оделу, као што га имају наши рибари. За шеширом чак задевена игла са уденутиим концем. По његову интеллигентном лицу и кретању му видело се, да тај човек није рибар од заната. С њиме жена, управо госпођа, ако се узме у обзир одабрана јој одећа и нека отменост у понашању. Ђенерал Книћанин даде Ђенералштабном капетану Јоци Станојловићу оног младића, да га испита и да све узме у записник. Мени определи госпођу.

Младић се одмах у почетку изда као официр из противничке војске и као увода. Моли да се с њиме поступи по његову чину. Тога наравно нема! Увода је увода, и по ратном закону свију држава, и најпросвећенијих, чека њега смртна казна. Официр се не сме шућати ноћу, преобучен у просто одело, међу обема ратним позицијама, да прегледи противников положај. Ако то чини, онда носи своју главу у торби.

Ја предузнем испит са женом-уводом

Беше то госпођа тако од двадесет и осам година, лепушката, пуна, једра, плаве косе и плавих очију, бољега реда: одевена беше у укусно летње одело; њен начин, њен немачки говор беше чист и отмен.

Како сам знао да ће обоје бити по ратним законима стрељани, узех је добро на испит, да бар њу, ако је пјоле могуће, спасем. Рече ми име и презиме, и да је удата ва једног чиновника из Ж не далеко од града Темишвара. Дошла је, вели, да се састане са својим рођаком, официром, који се наводи у нашој, српској, војсци.

»Који је то официр?« запитам ја.

Није му знала имена.

»Па зар се ноћу и кришом на чамцу иде к нама? За што нисте код Перлеза до наше страже дошли са белом заставом и са трубачем, па би вас пустили до нас, или би вашег рођака к вама довели. Али онда бисте морали знати његово име.«

Најзад, кад виде да јој врдање не хасни, призна, да су обоје хтели да послуже свом заповеднику у Ченти као уводе: да извиде нашу позицију, особито од јужне стране Титела. Беше онда вода разлила, да се на десној обали тисиној могло чамцем доћи до под ивицу вароши.

»Жао ми вас је! Али ви сте се титрали својим животом. Зар нисте знали, шта вас чека, ако будете ухваћени на том свом путу? Спремите се дакле! Ратни закони не знају за милост. Ако имате што да поручите своје мужу или својој деци, ако их имате, поверите их мени, ја ћу испунити вашу последњу жељу.«

Она врисну плакати и молити ме и преклињати, да ју пустим.

Кад виде да не хасни и да ту не решава моје срце, већ јасни параграф ратног закона, а она се преда мном баци на колена и као случајно и нехотице јој се сроза са рамена велика мирама, којом се је била увила.

Ао, да облих ли и дивних рамена! Да пуна ли и бела врата! Да пластичних ли и као млекоком наливених груди!

Бела је била, бела као лабуд!

Сад ја осетих, које ће врсте бити та жена увода.

У рату, у свакој војсци (наша српска није их имала) врзе се по таборима и становима нека особена врста женских. Уз љубавно пустиловље хоће те красотице да служе радо — из пустиловља — и као уводе.

Је ли она била милосница оног младог, лепог другара свог, или можда милосница заповедника у Ченти, то је споредно питање, које се мене не тиче, и за то није имало значаја по мој записник.

Мени је нешто друго било на срцу. Она долази од Темишвара. Овај је град опсађен непријатељском војском. Ђенерал Рукавина брани га јувачки. Не да га.

Баш дан пре дође мени из ђенералштабне писарнице банове војске налог, да се побрижем, да поузданих извештаја добијем и јавим о стању код Темешвара и о опсадној војсци.

Мени се овде указа добра згода.

»Устајте, госпођо, и покрите своје груди и своје раме. За мене ваша гола рамена немају привлачне снаге; моја је дужност мени преча. Ви имате просто да одговарате на моја питања. Говорите ми истину; немојте се шалити!«

Станем је питати. Она ми врда. По гдешто изговори добро; у главном пак или ћути или ми лаже.

Ја јој сваки час докажем, да то не стоји, већ да је овако.

»Па кад ви боље знате, за што ме питате?«

»То је моја ствар. Ваше је, да говорите истину.«

Питам опет, она ми опет слаже.

Сад морадох друкче да окренем:

»Ја се вама, госпођо, морам јасније изразити. Овде се тиче, да буде један човечји, да буде ваш живот спасен. Ви сте свој живот безусловно на коцку бацили, као увода. Ви ћете бити стрељани. Ја сам рад да вас избавим. Будите ми ви, у тој мојој намери, у помоћи. Одговарајте ми искрено и истинито! Ја много што знам о Темешвару, ал не знам све. Оно, што не знам, хоћу да ми ви кажете. У свом питању мешам ја и оно, што знам, и оно, што не знам, и тиме вршим контролу: да ли сте истинити и искрени, или не, а то ћу видети

по том, како умете разликовати моја питања. Овим начином ме не можете преварити, те вас и опет опомињем: говорите сушту истину. Ја онда имам разлога и повода на крају овог записника забележити овако: *„Ма да је госпођа Н. имала намеру да уводи наш положај и да нам тиме нашкоди, она нам је толико поузданих дана казала о граду Темешвару и његовој опсади, да нам је тиме користила, те ју препоручујем милости ратнога суда.“*

Овај је био у Земуну.

»Помозите ми, и опет вам велим, да избавим ч'вечји живот! Моји појмови, госпођо, о поштењу и мушком образу, моји назови о моралу и племенитости ни под којим условима не дозвољавају ми, да ја иштем или да примим мени драговољно понуђену накнадну услугу за моје добро дело. Ако сте пак научили, да помоћу тих својих белих недара и рамена мене у бесвестицу и бунило доведете и можда улогу Јудите из Светог Писма одиграте, на част вам! Ја вам, знајте, не ћу пасти у клопку, као она похотљива будала Холофернес.«

Ове моје речи дирнуше ју и убедише.

»Молим, питајте ме, што год хоћете, све ћу вам по савести, истинито одговорити.«

Све, што хтедох да знам, дознадох. Све ми је искрено исповедила.

У том смислу могах је препоручити на помиловање.

И одиста буде помилована.

Четир недеље за тим буде пуштена својој кући.

Јов. Стефановић Вилевски

ВЕЧИТИ МУЖ

ПРИПОВЕТКА Ф. М. ДОСТОЈЕВСКОГ

ПРЕВЕО МИЛИВОЈ МАКСИМОВИЋ

(Наставак)

Х На гробљу

Трах докторов беше оправдан, јер Лизи би на једаред рђаво, — горе, но што се могли и надати Вељчаџинов и Клавдија Петровна. С јутра је затекао Вељчаџинов болесницу још при себи, и ако је била сва у ватри; говорио је касније, да му се насмешила и пружила своју врелу ручицу. Да ли је то било заиста тако, или је он то и нехотице измислио себи на утеху — није могао да буде на чисто; пред ноћ беше болесница већ извап себе, и остаде тако за све време боле-

сти. Десетого дана по доласку свом на летниковац умре Лиза.

То беху тешки дани за Вељчаџинова; Погорелци се већ почели бојати за њ. Већи део тих дана проживео је код њих. У последње време Лизине болести седео је по читаве сате сам гдегод у углу, очевидно не мислећи ни о чем; Клавдија Петровна би га чешће обилазила, да га мало позабави и растресе, али би он одговарао мало, а по некад би и јасно показивао, да му није до разговора.

Клавдија Петровна се није надала да ће „све

то учинити таки утисак на њ⁴. Још по највише могаху да га разговоре деца; с њима се по некад чак и смејао; али скоро сваки час је устајао и на прстима одлазио, да види болесницу. По некад би му се учинило, да га она позна. Није имао никакве наде, да ће оздравити, као што не имађаху ни остали, али ипак за то се ни макао није од себе, у којој је умирала Лиза, него је обично седео у споредној соби.

Но једаред, дваред је и у те дане показао у један мах изванредну делатност: дизао се наједаред, јурио у Петроград лекарима, звао који су најчувенији и састављао конзилијуме. Други, последњи конзилијум био је у очи смрти болесничине. На три дана пре тога говораше Клавдија Петровна с Вељчањиним озбиљно о потреби, да се нађе, најзад, господин Трусоцки ма где: „јер у случају несреће Лиза се без њега не би могла ни сахранити“. Вељчањин промрмља, да ће му написати писмо. Тада стари Погорељцев изјави, да ће га он сам наћи помоћу полиције. Најзад написа Вељчањин писмо од два три реда и пошље га у покровску гостијоницу. Павла Павловића као и обично не беше код куће; и он остави писмо Марји Сисојевној да га преда.

На послетку умре Лиза, прекрасног летњег вечера, заједно са заласком сунца и тек ту као да се пробуди Вељчањин. Када су самртницу опремили, обукавши је у празничну белу хаљиницу једне од кћери Клавдије Петровне, и положили је у дворници на столу, са цвећем у скрштеним ручицама, он приступи Клавдији Петровној и, севајући очима, изјави јој, да ће овога часа довести и „убицу“. Не осврћући се на савете, да причека до сутра, он се одмах упути у град.

Знао је где ће наћи Павла Павловића; није он само по докторе ишао у Петроград, по неки пут му се у те дане чинило, кад би он довео на смрт болесној Лизи оца, она би се, кад би чула његов глас, пробудила; тада би он као очајник полетео, да га тражи. Павле Павловић становао је као и пре у самачким собама, но по собама није вредно било ни питати: „по три дана не ноћива и не долази“ — рапортовала би Марја Сисојевна — „а дође изненада пијан, не остане ни по сата, па се опет дигне и оде; са свим се распустио“. Момак из покровске гостијонице рече међу осталим Вељчањиноу, да је Павле Павловић, пре још, посећивао неке девојке на вазнесенском проспекту. Вељчањин одмах нађе девојке. Ове обдарене и почашћене особе одмах се сетише свога госта, нарочито по његову шеширу с креном, при чем га одмах ту и изгрдише, наравно за то, што им више не дола-

зи. Једна од њих, Каћа, узе на себе да ће у свако доба наћи Павла Павловића, с тога, што се он сад не миче од Машке Простакове, а новаца има преко мере, а Машка та — не Простакова, него Прохвостова, лежала је и у болници, и само да она рекне једну реч, онај час би Машку у Сибир. Међу тим Каћа је тога пута не нађе, али у тврдо обећа за други пут. И на њену помоћ надао се у овај мах Вељчањин.

Дошавши у варош још до десет сати, пође с њом у тражњу. Још ни сам није знао шта ће управо учинити сад с Павлом Павловићем: хоће ли га за нешто да убије, или га просто тражи, да му јави о кћериној смрти и о прекој потреби да и сам буде при погребу? На првом кораку не беху срећне руке: показа се, да се Машка Прохвостова здрипила с Павлом Павловићем још ономад, и да је некакав Казначеј „пробио столицом главу Павлу Павловићу“. Једном речи, он се дуго не могаде наћи, и, на послетку, већ око два сата по по ноћи, Вељчањин, на једаред и изненада, нађе на њ и сам.

Павле Павловић је био савршено пијан. Опавши Вељчањинова, јурну к њему с раширеним рукама и стаде викати, као да га ко коље. Вељчањин га пун јарости докопа за плећа и, не знајући ни сам за што, стаде га дрмусати обема рукама, тако да му зуби зацвоташе. Павле Павловић одмах се престаде дерати и са тупоумним пијаним страхом гледаше у свога мучитеља. Не знајући ваљда, шта да ради с њим даље, Вељчањин га снажно при-тиште и посади на дирек поред тротоара.

— Лиза је умрла! — викну му.

Павле Павловић је седео на диреку а упилио очи у њега. На послетку разабра, шта хоће да каже и лице му чисто потавне.

— Умрла... — прошапта некако чудновато. Вељчањин не мога разабрати, да ли се онако пијан подсмехнуо својим дугим гадним осмејком, или му се штогод искривило на лицу, али после једног тренутка виде, где је усиљавајући се подигао своју десну руку, да се прекрсти; само што не беше у стању да се прекрсти него му уздрхтана рука немоћно паде доле. Неке време остаде за тим миран и онда устане полако са диреке, ухвати се за своју даму и ослањајући се на њу пође својим путем даље, чисто као у несвестици — и баш као да не беше ту Вељчањинова. Али овај га ухвати опет за рамена.

— Разумеш ли ти, пијана наказо, да без тебе њу ни сахранити не можемо! — викну на њ предишући.

Трусоцки се окрену њему.

— Артиљерског, ... прапоршчика ... сећате ли се? — промуца, тупо заплећући језиком.

— Шта-а-а? — завапи Вељчаџинов као да га је змија ошинула.

— Ето ти оца! ... Тражи њега ... да сахрањује ...

— Лажеш! — продера се Вељчаџинов као ван себе — то ти само из пакости ... надао сам се ја, да ћеш ми с тим подићи!

Не знајући шта ради од јарости замахну својом страшном песницом над главом Павла Павловића. Један тренутак само — и он би га смождио једним једитим ударцем; али Павле Павловић ни оком не трону. Цело лице му беше изнакажено као неким наступом зверске пакости и мржње. Силно се отрже из руку Вељчаџиновљевих, одскочи од њега и у мало не паде, но ипак побеже. Вељчаџинов није ишао за њима.

Сутра дан, у један сат по по дне, појави се код Погорељцевих са свим пристојан чиновник, средњих година, у вицмундиру и уручи Клавдији Петровној пакет, адресован на њу, од Павла Павловића Трусоцког. У пакету се налазило писмо са приложене три стотине рубаља и потребним документима о Лизи. Павле Павловић је писао кратко, особито учтиво и врло пристојно. Захваљивао се веома Њену Превасходитељству Клавдији Петровној за добродетељно јој саучешће према сиротици, за које је може наградити само Бог. Нејасно је напомињао, да због до крајности разореног здравља није у стању сам лично доћи и сахранити нежно љубљену и несрећну кћер, и за то полаже све наде на анђeosку доброту душе Њена Превасходитељства. А триста рубаља нека буду — тумачио је у писму — на сахрану и у опште на трошкове, проузроковане болешћу. А ако би што и остало од те своте, то најпокорније и са највећим поштовањем моли, да се употреби на вечни помен за упокој душе усопше Лизе. Чиновник, који је донео писмо, није могао ништа више да објасни; чак се видело из његових неких речи, да се тек после многа наваљивања од стране Павла Павловића примио да сам лично достави пакет Њену Превасходитељству. Погорељцев се чисто налазио уврећен изразом „трошковима, проузрокованим болешћу“ и нареди, да се остави педесет рубаља за сахрану, — пошто се не може пречити оцу да сахрани своје дете — а осталих двеста педесет рубаља да се одмах поврате господину Трусоцком. Клавдија Петровна на послетку одлучи да се не поврате паре, него признаница гробаљске цркве о примању тих пара за вечно спомињање душе упокојене отроковице Јелисавете. При-

знаницу, коју су примили, дадоше Вељчаџинову да је одмах уручи, и он је посла поштом у стан.

После сахране њега нестале са летниковца. Целе две недеље се вукао по вароши без икаква смера, сам, спотичући се у замишљености о пролазнике. А по некад би по цео дан лежао код куће испружен на дивану, заборављајући и на најобичније ствари. Погорељцеви су много пута слали по њега, да дође; он би и обећао, али би онај час опет заборавио. Клавдија Петровна је чак и сама долазила к њему, али га није затицала код куће. То се догодило и са адвокатом; а међу тим адвокат имађаше важан глас: парницу беше врло вешто довршио, и противници беху готови да се поравнају под погодбом да им се исплати веома незнатан део спорног наследства. Остало беше само да и Вељчаџинов изјави своје пристајање. Нашавши га, на послетку, код куће, беше адвокат врло зачуђен ванредном немарношћу и равнодушношћу, с којом га је саслушао он, његов до скоро најнестрпљивији клијенат.

Настадоше и најжешће јулске врућине, али Вељчаџинов је заборавио и на само време. Накупило му се јада у души као зрео чир, а бол би избио тек по некад, кад би му мучна и грозна представа о свему дошла до сазнања. Највећма га је болело, што га Лиза није ни познала, него је умрла и не знајући како ју је силно љубио и страдао за њу! Цела сврха његова живота, која је синула пред њим у онако радосној светлости, на једаред утону у вечној тами. Та сврха би се састојала нарочито у том — размишљаше о том по некад — да Лиза свакога дана, свакога тренутка и целога живота непрекидно осећа на себи његову љубав и негу. „Узвишеније сврхе и нема, и не може је имати!“ — размишљао би по некад у суморну усхићењу; — „ако и има других сврха, то ни једна не може бити светија од ове!“ Лизином љубављу — сањао је он — очистио би се и искупио цео мој пређашњи смрадни и бескорисни живот; место мене, беспослена, грешна и преживела човека — однеговао бих за живот чисто и прекрасно створење, и зарад тог створења било би мени све опрштено и све бих сам себи опростио.

Све те мисли представљаху се свагда у свези са силном успоменом на умрло дете, та успомена га је непрестано пратила и потресала га из дубине душе. Уобразиља му је сликала пред очима њезино блеђано лице и напомињала му сваки израз тога лица: сећао се и како је лежала у сандуку, у цвећу, и како је пре тога изгледала, онесвешћена, у врућини, са отвореним и непомичним очима. Сети се на једаред, да је опазио, кад је већ лежала на

столу, да јој је, Бог зна ода шта, један прстић у болести помодрео; то га је у онај мах тако поразило, и тако му беше жао једнога прстића, да му је тада и дошла у главу мисао, да онај час нађе и убије Павла Павловића — све донде је б о као без чувства. Да ли је увређени понос уморио то детиње срце, или она три месеца патње и мучења од стране оца, који је на једаред променио љубав у мржњу, који ју је вређао оном погрдном речи, смејући се њезину страху, и који ју је на послетку избацио к страним људима? — Непрекидно је овако разглабао све ово и варирао на хиљаду начина. „Знате ли ви, шта је била за мене Лиза?“ — опомену се на једаред узвика пијаног Трусоецкога и осећајући да то већ више не беше ачење, него истина, и да ју је заиста некад волио. „Како је могла та наказа да буде тако нечовечна са дететом, које је толико волео, и да ли је то вероватно?“ Али сваки пут би се брзо махнуо тога питања, чисто га се отресајући; беше нечег ужасна у том питању, нешто, што се не могаше издржати ни — решити.

Једнога дана отумара, не знајући скоро ни сам како, на гробље, где беше Лиза сахрањена и нађе њезину могилу. Од како је сахрањена, није био ни једаред на гробљу; све му се чинило, да би то било и сувише тешко за њ, па није смео да оде. Ну чудновато, кад је припикао њезину гробу и пољубио га, њему одлакну. Беше лепа вечер, сунце

је баш седало; унаоколо је расла око могиле сочна, зелена трава; у близини је у бокору руже зујала пчела; цвеће и венци, које су после сахране оставила на Лизину гробу деца и Клавдија Петровна, лежаху још ту. И први пут, после дуга времена, чисто као да му зрачак наде освежио срце. — „Како ми је лако!“ — помисли осећајући тишину на гробљу и гледајући на ведро и мирно небо. Прилив неке чисте, непомућене вере у нешто испуњаваше му душу. — „То ми је послала Лиза, то она говори са мном!“ — рече у себи.

Већ се са свим смркло, кад је пошао са гробља кући. Одмах уз пут, на неколико корака од гробља, беше у ниској дрвеној кућици нека врста бакалнице, механе или тако нешто; кроз отворене прозоре видели се за столовима гости. Упозна у једном од њих, који је седео тик уз прозор — Павла Павловића; опазио је да и овај њега види и да га радознано посматра кроз прозорче. Прође мимо и за мало час чу да неко иде за њим; за њим се у истину журио Павле Павловић; мора бити да га је миран израз на лицу Вељчаиновљевој привукао и ободрио. Кад га је стигао, он се понизно насмеши, али већ не пређашњим, пијаним осмејком, јер у опште није ни био пијан.

— Здраво! — рече.

— Здраво! — одговори Вељчаинов.

(Наставиће се)

П О У К А

О ПРОШЛОСТИ БЕОГРАДА

(Наставак)

Турска је пешадија у три линије једно за другим била намештена, исто тако и коњица, која се налазила међу колонама пешадије. Артилерија је на исти начин била распоређена. Осим тога су за леђи посадној војсци две велике батерије, од којих је једна била управљена према Дунаву а друга према потоку Мокрилугу, што утиче у Саву, штитиле војску од мождашњег нападаја крсташке војске од Дунава и Саве амо. Висови Дедине, данашње топцидерско брдо, а тако исто и шабачки друм, што се простираше доле у долини дуж Саве, добро су били поседнути и чувани. На висовима за леђи посадној војсци, а тако исто и код села Мирижева стојала је турска резерва, штитећи повлачну линију према Смедереву.

Дању и ноћу пуцало се на град. Страшна грмљавина топова могла се чути до Сегедина, где се прикупљала крсташка војска Сибињанина Јанка.

Ту војску ваљало је да одбије турска флота, која се у Видину спојила, Дунавом до Београда допловила те се ту на Дунаву наместила око града.

14. јулија дође Сибињанин Јанко са својом дунавском флотом, у којој је такођер било двеста лађа и коју је од чести скупио у Сланкамену, од чести у Београду под Силађијевим руководством саградио, на супрот турској флоти пред Београдом. Турске су лађе очекивале Сибињанинову флоту на сред реке више Земуна. Нападају Мађара, који су у наглу темпу низ реку веслали на турску флоту, нису могли Турци лађама својим да одоле, и то у толико

мање, што су од Београда четрдесет шајки са наоружаним Србима с бока напаале турску флоту. Изродио се љут и крвав бој у оном делу реке, што се данас зове Стари Дунав. Турци се, борећи се, повукли те изгубили много лађа, које су Мађари и Срби, гонећи Турке, подавили.*) Мухамед је наредио те се празне лађе понаиле, да не би пале шака Хришћанима, три су галере биле подављене, четиротете, преко четир стотине Турака утопили се. Тај први срећни удар одсудио је судбину Београда. Место да се задржава гонећи лађе, што су бегале, употреби Сибињанин Јанко час првога одушевљења на са најбољим делом својих чета пође у град, који је скоро већ био изгубљен. И Капистран је за њим пошао онамо те силом своје беседе соколио опсађенике за одсудне дане. Прва им је брига била, да у брзини воспоставе утврђења, која су на веома многим местима била порушена, и да на њих помећу топове, који се ијоле још дали употребити. Но Турци су им слабо времена дали на то. Мухамед најме, љутећи се због тога, што је погубио толике лађе и што су његови били побијени на Дунаву, решио се био, да уради све и сва, како би се за претрпљену срамоту осветио тим, што би са свим уништио град.

С тога, док је пуцање на зидове и куле, што су још биле читаве, наставило без прекидања, скупи Мухамед сам језгро своје војске непосредно пред град, не би ли главним јуришем извео последњи, одсудни удар. Први нападаји на спољашња утврђења нису били срећни. Турци су додуше опетовано продирали кроз мазгале у спољашње кастеле, али су исто толико пута били сузбијани с великим губитком, док Хришћани најзад, узмичући испред надмоћја, не напустише те рушевине, како би сву своју снагу могли посветити обрани самога града.

Кад се једаред докопао спољашњег главног кастела, попали Мухамед све зграде, које су још биле поштеђене и већ на многим местима по бедемима, које су заузеле његове чете, у знак својој победи понамешта своје заставе. Поглед на њих није баш соколио крешку војску, која је такођер била ослабљена борбом, оскудицом и тешким губицима. Кажу да је чак и Сибињанин Јанко у један

*) Са Гардошева виса гледало је земунско становништво и крешка војска тај страшни привор, у колико им се није губио испред очију; јер тада је још густа прашума покривала ратно острво, као што је и онострана обала реке била покривена густим врбаком. Већ се ноћ била спустила, кад се на једаред зацрвенело и зажарило небо на југоистоку те се видео грозан пожар, који Земунци нису могли себи да разјасне. Султан је наредио те се спалиле лађе, на којима није било момчадије ни катарака. Игњат Сопрон у својој монографији о Земуну и околини. 1890.

мах помислио на повратак. Но Капистран, који је вазда био уза њ саветом и делом, охрабрио га је, одушевљено му говорећи. Док је Сибињанин Јанко унутри све уређивао за јуриш, који су очекивали, а нарочито пазио, да буде реда и запта у војсци, да не би пренагљеним неуређеним испадима расцепкана и сломљена била посадна сила, дотле се Капистран пожurio патраг до окола, који је био с оне стране Дунава те је још неколико хиљада најбољих чета превео преко реке да појача посаду. Ни Мухамед није седео скрштених руку но је гледао да новим четама накнади знатне губитке. Сад је пре свега ваљало прокрчити пута преко моста, који је спајао од Турака већ опседнути спољашњи градић са самим градом. На обрану су ту у првој линији постављени били крешташи, које је Капистран тек довео био, још свежи снагом а пуни жудње за победом.

Седми дан после боја на Дунаву у вече, 21 јунија, даде Мухамед сам на челу својих јаничара знак нападају. На јуриш полете османске чете на мост, но на том су малом простору били збијени Хришћани те Турци у њима наиђоше на непробојан бедем; свака стопа земље морала се откупити љутим жртвама; Караџа паша, беглербег од Румелије, заповедник опсаднога кора, одмах је при првом нападају био на смрт рањен те је наскоро за тим испустио душу; бој је са све то већим огорчењем скоро без престанка трајао целу ноћ. Но пред зору пође јаничарима за руком те се од чести угнезде по јамама, од чести се на више места попну на зидове и продру унутра у град. Сибињанин Јанко је најме навлаш повукао био своје чете са зидова и издао најстрожи налог, да сви остану скривени и мирни, док се не да знак те да онда нападну на непријатеље, који се безбрижно расули по граду, и тако да их појединце без по муке поубијају. Лукавство је то са свим пошло за руком. Јаничари који су продрли били у град, како нису нигде наишли на отпор, раштркали се, одмах тражећи плена, на све стране по улицама, на којима није било живе душе. Тада убојну вику на једаред надвиче силна лупа мађарских убојних бубњева. То је био уговорени знак за нападај на турске плачкаше. За тињи час су чете, што дојурише из својих скровишта, поселе све излазе из града, те јаничари, још пре но што се могли прибрати, бише са свију страна опкољени и у малим гомилама мал те не сви поубијани. Тек их је неколицина утекла главном капијом до моста и шанчева, где су скоро сви наишли на своју пронаст. И ту се најме дотле пролевала крв још већма но у граду.

(Наставиће се)

У М Е Т Н О С Т.

КАКВИХ СВЕ ИМА „ЈУЖНО-СЛОВЈЕНСКИХ ПОПИЈЕВАКА“?

Не давно смо читали у »Viencu«, како је једна Змај-Јованова преведена пјесма доспјела у *Кухачев* „Зборник јужно-словјенских попијевака«; а управо ме то потакну, да се осврнем на једну пјесмицу из његове »још *нештампане* збирке попијевака«, која је за узгред изишла у преклањском »Viencu« (стр. 282).

Бољега поређења ради ево те попијевке:

„Pirgito pirgitanci
Tanci bor zelen bor,
Zelen borič za rukav
Minule manule,
Man', junače, desnom rukom,
A namigni crnim okom,
Živ ti, živ ja
Živ ne bio, dokle se uda,
Što će ti druga, dok sam ja“.

Још као дијете слушао сам ову попијевку; на јер ми је и сада у глави, као да сам је јучер чуо, то је ево овдје дајбуди ја од ријечи до ријечи први пут штампам.

„Лјепа ли је у том долу трава:

Пиргита, пиргита,
Пиргитанчи, повратанчи;
Мануле, мане,
Ман', јуначе, на ме,
Ман' дер на ме б'јелом руком,
А намigni црним оком;
Жив ти, жив' ја,
Жив не био од сада:
Лез', делијо, гдје и ја,
Што ће друга, док сам ја?“

Мислим да не треба с моје стране никаква коментара; а такијех попијевака, рекао бих, има и из Сријема, али ми није сада још и до њих.*)

Мојо Медић

*) У првој књизи Вукових пјесама напомиње се *прилијев* уза сваку врсту пјесме 448. (биоградско издање, стр 342), и у њему је почетак налик на почетак ових обију варијаната. Судећи по томе, као да сам ја осим *прилијева* запамтио само прву врсту од праве пјесмице.

КЊИЖЕВНОСТ

Н Е М Ц И И Ф Р А Н Ц У З И

(Наставак)

Немачки класици

I

Шта ћемо наћи у Гетовим делима, ако на страну оставимо, с једне стране: лирску појевију и идилу, с друге стране: производе спорне вредности? Три или четир драмата: *Геца*, *Егмонта*, *Ифигенију* и т. д., који су свашта, само не драмати; један несварен роман: *Вилхелма Мајстера*, и најпосле једно особено дело: први део *Фауста*, који нема ништа од савршенства правих уметничких дела, али који је, као што рече Виланд, »чудовиште што очарава«, где добре стране надмашавају мане.

Више критичара већ су доказали, да *Геца* има од драмата само име. Али су хвалили живу

тачност извесних историских слика, истинитост Гецова карактера, који је чисто немачки и пун доброћудности у својој незграпности. Нарочито су опазили, да је Гете завео разбарушени романтичарски драмат и роман са шлемом и мачем. У томе нисмо ради противусловити Гетовим хвалопевцима: Гете је пропао пре Валтера Скота и Димаса (оца) у струци, у којој су Валтер Скот и Дима (отац) успели; радо му признајемо ту заслугу, али му другу не признајемо.

Радња није једна; ту и тамо, истина, види се, да је Гете имао као намеру да слободнога витеза Геца стави на супрот Вајслингену, племенитом дворанину под платом владике од Бамберга. Али ова намера није изведена. Већ од половине трећега чина Вајслинген се губи из

првога реда; његова историја нема никакве везе са Гецовом; она се башка развија; он се бори против сплетака Аделајде, његове жене, а Гец се бори против непријатеља, које му је подбо издајник, али овај није у самој игри. Пре половине драмата писац удаљава главне две личности са свим једну од друге, а био је објавио њихову борбу! Нека ко замисли што необичније.

На тај начин замишљен комад могао је да буде само комад изрецкан, сав у епизодама.

Бар да је свака ова епизода обрађена на драматски начин!... Али није. Гете нам увек *приповеда* ствари, које треба да се догоде на наше очи. И не може човек без чуђења да констатује, с каквом упорношћу избегава да прави сцене. Да би своје особе довео у радњу, он увек бира тренутак, који долази за оним, или иде пред оним, у којем би се страсти дохватиле, у којем би ситуација могла бити трагична.

Тако у првом чину Вајслинген, Гецов заробљеник, заљубио се у сестру свога друга од детињства, који му је сад за невољу домаћин. Ова љубав враћа га изневерену пријатељству, те он улази наново у Гецову партију, коју је био напустио. У таквој прилици које је био једини тренутак, који је давао сукоб у осећајима? То је био онај, кад се изјављује преобраћај, кад се двоструко признање, љубав и кајање, омакне с усана витезових. То је сцена, која се наметала драмском писцу; а Гете не пропушта да је обиђе.

Марију и Вајслингена видимо тек кад је све свршено. Они се састају, кад већ немају ништа да кажу једно другом до ли сентименталне бљутавости. У место да нас узбуђују, лађајући се пред нама тако важне одлуке, они нам јављају ствар у једном од оних нежних двопева, који су трећем увек смешни; а кад Гец дође, они с њим удешавају »политично питање« и у потпуној сагласности и спокојству говоре о својим породичним пословима.

Наведосмо овај пример; а могли бисмо навести неколико.

Али ако нема радње, има каткад кретања. У овом комаду много се једе; пију, трче, а нарочито се бију, као оно у војничким командама, које су некад приказивали у циркусу. Али ове мелодрамске параде, које у добро сачињену делу долазе само на крају чинова, овде заузимају скоро читаве чинове. Узмите, на прилику, акт јакстхаузенске опсаде. Код све гомиле

ситних епизода права радња напредује само у приповедању. Главна дела, то јест општа борба, предаја и заробљење Гецово не износе нам се пред очи.

Ако за тим пређемо на проучавање карактера, нарочито карактер Вајслингенов за чудо је смандрљан. Кад год излази на позорницу, он је променио осећај. У почетку је Гецов понижени непријатељ; после неколико листова постао му је пријатељ. Али како је промена извршена за кулисама, то убезекнути гледалац мисли да је дошло неко ново лице.

Само један пут бива развитак, или бар почиње, пред гледаоцем. У првом издању *Геца* Гете је описао недоумевање издајничково, који је растрзан између Геца и бамбершкога владике, између благе Марије и сплеткашице Аделајде. Показао га је, како са својим коњушарем Францом говори о свом отпадању. Кад је своје дело прерађивао за позорницу, овај велики драматург избрисао је ту сцену, која је случајно била драмска.

II

Ни *Егмонт* није драмат у већем степену. то се констатовало толико пута, да је овде довољно то само споменути. »Али *Егмонт* је«, вели Љус у свом *Гетову Животу*, »за то љубимац свију, па ма критика шта казала; читалац помишља на Егмонта и Клару. Ове две прилике остају утврђене у памети, створови сјајни, светли, дивни у песника, равни ма којем другом у дугом низу уметничких урнека.«

Да видимо, да ли су ова два карактера тако удешена, да би заслуживала ове емфатичне похвале.

У ствари је Егмонт идилски карактер, који је залутао у трагедију. Овај силни великаш, љубимац свога народа, погубљен је од херцега Албе, који подозрева, да он ради на независности Фландрије. Или је ваљало оставити се те ствари или није требало јунаку дати улогу посве пасивну. А Гете је то учинио. Његов Егмонт је човек, који ужива, који са чудном небригом иде у овом драмату, у коме се његова смрт спрема и извршује.

Као и увек, ту је нова намера, коју налазимо у искону ове тешке погрешке. Гете је хтео да опише великаша, који по случају порекла доспева у високу ситуацију, из које га уклања природна лакоумност. Али ову сувише заплетену материју није могао да савлада;

није финансирао овај психолошки контраст онако, да би истина изишла вероватна, те се његова добра намера изврзла у лош драмат.

Узмите и ово. Око Егмонта се политизује и та политика нас мори, јер он, главна личност, не меша се у њу.

О његовим намерама ваздан се говори; он не опажа ништа и као да нема никаква плана у глави. Само један пут мисли човек да ће учествовати у интриги, којој је он стожер. Вилхелм од Ораније преклиње га, да не верује војводи Алби; али како Гете пропушта да оправда сумњу страшнога Шпањолца, како Егмонт ништа није учинио пред нама, што би тиранин до потребе могао ружно тумачити, то нам жестоко преклињање принца од Ораније изгледа као празна декламација. У место да се узбудимо с њим, ми питамо с Егмонтом самим, за што је он тако узбуђен.

И тако, кад нам војвода Алба каже, да је наумио да притвори Егмонта, његова одлука, која никако није објашњена, баца нас у чудо, у место да нас ужасне. Разлози, које нам наводи, тако су неопредељени, да изгледа као какав Шахабахам, не тако весео као онај Скрибов, али исто тако за чудо произвољан. Истина, у четвртој чини, у свом састанку са војводом, Егмонт се изражава о слободи срчане теорије, коју је дотле за себе држао. Али се војвода пре разговора неопозивно био решио. Дакле ова сцена сувишна је и само невешто тумачи разрешење после самога разрешења, а то је невештина, која је недостојна озбиљна уметника. Па збиља, шта би човек казао за онога, који би у петом акту мелодраме убио своју жену без видна доказа, а за тим казао публици: Знате, варала ме је; заборавио сам да вам то кажем; али ево доказа...

Али у идили са Кларом Егмонт је веома жив и веома дирљив. Но гонити публику на читање целе књиге, да би га узбудио на простору од три листа, и сувише је рачунати, како вели Шопенхауер, на немачку стрпљивост у читалаца; ипак сцена између Егмонта и његове љубавнице један је од дражесних пропанака, као што се овде онде налазе у најгушћој чести; људи се поклоне и диве се.

Нарочито се диве истинитости те слике. Никад се немачка љубав није показала са више безазлености и милине. Ваља признати, да писац у томе није крио смешне стране; али

цело је тако истинито, да се све појединости у њему складно стапају.

Истина, често се француски гледалац насмеши, на прилику, кад чује јунака, где од своје љубавнице иште да једе, тек што јој је назвао добро вече. Али тај осмех само прође, јер црта је природа, а слика је уметнички изведена.

Има такођер лепих места у првој сцени, где Клара матери своју љубав исповеда. Али улога ове услужне мајке двосмислена је, да не може горе бити, и у Француској би изазвала мучан утисак.

Што се тиче Бракенбурга, ранијега заручника Кларина, који, не противећи се, трпи, да му гроф Егмонт узима драгану, такав цмоља, пун респекта спрам племићких повластица, тај плачко пун одрицања, може се допасти Прусима илотима, у завичају ропства; у Француској би изазвао смех.

Ево, како о њему суди Кларина мати:

»Ја никад не видех љубавника као Бракенбурга... Он сумња о твом односу с Егмонтом, а рекла бих, да му се покажеш мало љубазна, он би те ипак узео.«

Ево како он суди сам о себи. Дошао је да јави Клари, да ће његова такмаца до мало да погубе: »Ах, Клара! Пусти ме да плачем. Ја га нисам волео. Био је богат, на бољу пашу намамио јн сиромашкову овчицу. Ја га никад нисам проклињао. Бог ме је створио верна и мекана.«

У последњем чину Клара, нежна куварица (реч је од ње*), и Бракенбург, пургер верни и мекани, покушавају да буду страсни или енергични, а искуство потврђује оно, што сам казао за немачку страст: декламовање, емфаза, разглаголствије слабе душе, која се нашла у јакој ситуацији.

Истина, ове надуване сцене имају две или три речи такођер узвишене, као: »Кад бих умро!« али узвишене по том, што су смешне.

У почетку акта Клара, пренеражена што не може да покрене пулгере бриселске, сва махнита хоће да покуша сама да нападне на дворац, у коме седи тиранин.

»Клара. Бракенбурже, а ми?... И ми им замерамо? Ове руке, које су га грлиле толико пута, шта чине за њ? Лукавщина је толико

* Говорећи о Маргарити од Парме, она вели: »То је другичија жена, а не као ми шваље и куварице.« (Чин III, појава II.)

напредовала у свету! . . . (??) Ти знаш пролазе, ти знаш стари дворац. Није ништа немогуће: Дај ми савета.»

»Бракенб. Како би било да идемо кући?»

»Клара. Добро!»

Овај савет, спокојан и практичан, који се појављује усред свију ових страха, изгледа ми као реч из водвила.

У последњем часу, кад је Клара попила отров, каже она Бракенбургу:

»Ево остатка! Ја те не зовем да пођеш за мном. Чини што можеш. С Богом! Угаси жижак полако а не оклевајући; идем да спавам. Бути! Немој да ми матер пробудиш.

Поима ли човек ове препоруке, иначе са свим мудре, у таквој прилици? Како се види, народ, чији највећи човек пише ове наказности, таман је подобан учинити, да страст човека потресе! . . .

(Наставиће се)

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА

1.) Овијех дана изашла је књига с натписом: Светога Јована Златоустога шест књига о стештенству, с грчкога језика превео и примједбама пропратио протопрезвитер Јован Вучковић, професор богословије и пр. ректор богослов. учил. карловачкога. У Новом Саду. 1894.

Не спада у мој посао да говорим о садржини ове књиге, у којој се излаже најтежа, али и најпlemenитија и најузвишенија служба свештеничка. Али ми се не може замјерити ако кажем да сам са највећом насладом прочитао ову књигу, и ако кажем да се народ наш може одржати у борби за живот с другим народима само поред доброга, родољубивога и за своју цркву занесенога свештенства, а с друге стране опет поред озбиљне бриге, подизања и напредовања економскога, земаљскога блага. Ова златна књига светога Јована Златоустога не само да ме је занијела својом садржином него и лијепим, правилним језиком преводиочевим. Кад се узме на ум да преводилац при превађању треба да вјерно погоди мисли писца, и уз то још да те мисли заодене лијепим рухом, онда морамо казати да је преводилац и једно и друго сјајно постигао. Ми нијесмо испоређивали пријевод ове књиге са матицом, али судимо по току мисли и по особитој лакоћи и јасности, којима се одликују реченице у овој књизи, да пријевод ове књиге потпуно одговара матици. А за рухо, којим је преводилац одјенуо мисли светога Јована Златоустога, можемо само са похвалом говорити. Има њеколика облика, којима бисмо могли замјерити, али и ти облици изгледају да су штампарске погрјешке. Једној пак ријечи не могу остати дужан, коју ми сви употребљавамо не осјећајући да није добра и да нам није потребна поред друге добре ријечи, која већ одавно живи у језику српском. Ријеч, коју бисмо требали да избацимо и која се налази и у књизи, о којој је ријеч, јесте *куатило*.

Ријечи овакога обличја (купати-ло), које би постајале од инфинитива, нема у српском језику. Али та је ријеч тако одузела мах, да српски свијет, који баље походи, никад друге ријечи не употребљава осим ријечи *куатило*. Оваке ријечи с наставком *ло* постају од инфинитивне основе глаголске, као: *огледало* од огледа-(ти), *легало* од лега-(ти), *муљало* од муља-(ти), *клепало* од клена-(ти), па тако исто и од *куиа-(ти)* имамо у Вукову српском рјечнику *куиало*, а не *куатило*. То су именице, које постају од инфинитивне основе пете врсте, а има именица, које постају и од инфинитивних основа других врста, као: *видјело* од видје-(ти) (III), *бјелило* од бијели-(ти) (IV), *жутило* од жути-(ти) (IV), *иојило* од поји-(ти) (IV), *руменило* од румени-(ти) (IV). Из овијех примјера може се лијепо видјети да је ријеч *куатило* њеко скројио накарадно, па је пустио штампом у свијет, а ми је примисмо бевјесно не мислећи на њено накарадно постање и забацујући лијепу ријеч *баља*, коју имамо од старица. Дакле *баља* или *куиало*, а не *куатило*.

2.) У *akadem. rječniku* код глагола *хотјети* стоји: *od osnove htje postaje prezenat nastavcima (jem, (j)eš itd., te u južnom i zapadnom govoru glasi htijem, htiješ itd. u zapadnom može glasiti i htim, htis... hte: ne znam, ima li u istočnom govoru, gdje bi glasilo htejem itd.* Ја бих на ово рекао да је у западном говору правилно *хтијем*, а *хтим* је постало по аналогји. У источном пак говору кад би било краћега облика од презента од овога глагола, онда би морао гласити *хтем*, *хтеш* и т. д., а не *хтејем*, *хтејеш*, како то стоји у *akadem. rječniku*. У источном говору долазе једнаки вокали два *e* и међу њима *j*: *хте-је-м*, зато се ти једнаки вокали и сливају у један: *хтем*. У јужном и западном говору не долазе једнаки вокали (јуж. хти-ј-ем; запад. хти-ј-ем), зато у тијем говорима и нема сливених облика.

Истина у западном говору говори се и *хтим*, али је тај облик постао по аналогiji. Да у оваким приликама у источном говору долазе само сливени облици, види се и из ових облика: *умем, умеш, уме*, а у трећем лицу множине нема контракције, јер су неједнаки вокали, дакле *умеју*. Тако само сливени облици долазе и у глагола *разумети: разумем, разумеш, разуме*, а треће лице множине опет *разумеју*. Да *хтјети* мора имати сливен облик у презенту, види се из презенатскога облика ње-

гова кад је сложен са *уз: узхтем, узхтеш* и т. д.

3.) У *akadem. rječniku* код ријечи *grivna* стоји: *neda* (ne daј?) *grivnu, nekakva igra* (ples). Ово не ће бити добро како стоји у *akad. rječniku*, него ће бити боље оно што сам читао у „Позиву на светосавску бесједу што приредише Срби православни мостарски грађани у Мостару 1894“. На тој бесједи играла се и игра: Неда гривне (изгубила). Дакле Неда је име женско, а не глагол.

Јов. Живановић

К О В Ч Е Ж И Њ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Српска краљевска академија. Глас XXXVIII. Назори пјеснички по свима струкама сем драмске од Матије Бана, академика. Београд, штампано у краљевско-српској државној штампарији. 1893. стр. 58. — Наша књижевност нема још систематски написане ни појетике ни теорије књижевности у правој смислу, као што би то требало. Оно што је о томе написано у најновије доба од Ст. Павловића у „Малој појетици“ и Пере Ђорђевића у „Теорији књижевности“, сматра се ипак не као савршено систематски рад о томе, колико тек прилог и грађа за такви посао, који тражи много студије и огромна труда, да се све склопи у систематично-методички кодекс, на који би се могао човек сваком приликом агодно позвати. И ови „Назори пјеснички“ познатог нам песника-драматурга М. Бана, који је и лани у „Гласу“ XXV издао своје „Назоре драмске“, несу ништа друго до прилог к појетици у нашој књижевности. Сам писац вели одмах у почетку да „не ће овај рад разгранати у свој опширности коју подноси; али главно не ће изоставити, а настојаће да све буде тачно и разговетно“. По томе и несу ови „Назори“ ништа систематски изражено, већ готово фрагментарне белешке пишчеве и већим делом опаске његове на поједина места у лектири песничких умотвора. Писац нам после врло кратка увода о песничтву у опће (стр. 1—3) прелази одмах на поделу песничтва по струкама, те говори специјално о лирској и епској поезији и њиховим врстама: о оди, елегiji, анакреонкама, еротичним песмама, сватовским, војничким, о еклогама и најзад о религијозним песмама, химнама, дитирамбима и др. Нарочито говори о оди (стр. 4—17), где нам и без праве дефиниције о оди износи нешто из историје о оди, наводећи неке као примере из разних књижевности. На страни петог не можемо се сложити с оном, што вели писац о Пиндаровим одама; нешто их оцењује врло на прецац; исто тако не би рекли ни то, да је Хорацијеве оде „красно посрбно“ Милош Ацић. На страни шестог нам приказује писац у српском преводу Манџонијеву оду „Пети мај“ на дан смрти Наполеоновог (стр. 6—9); по том на стр. 12—16 саопћава нам превод Державинове оде „Бог“ споменувши пре тога опширније суд Мицкјевићев о Державиновој оди у опће; после тога на стр. 17—18 говори врло у кратко о елегiji без и једног примера; него за тим нам приказује веселе песме (сватовске, анакреонке), истичући нарочито Ана-

креотову „Голубицу“ (стр. 19—30.) За тим мало више расправља о еклози (стр. 21—32) и спомиње највише модерну еклогу у Италији и Француској (Гворини, Бонарели, Марини, Тасо, Кортезе, Бонароти, Роти, Валби, Помпеј, Манара, Кјабрера, Саназар; Мартен, Урфџ, Сегрес, Фонтел, Деруљџ). На с. 25—31 саопћава нам писац у преводу Саназарову еклогу: *Офелије и Еленке*, истичући јој лепоту и савршенство, само што то једва видимо из превода. У опће нам је писац преводе саопћивао доста тешко и неспретно. Иза тога говори нам врло у кратко о *баснама* (стр. 33—36), истичући *Лифонтена* у Француза и *Ивана Крилова* у Руса; приказао нам је од *Лафонтена* басну: „Храст и трска“, и „Старац и три младића“; а од Крилова: „Пас, лав, вуц и лисица“. За тим раставља писац о *сатири* (стр. 36—48), урачунавајући амо иронију, сарказам и епиграм и разликујући сатиру *жучну, киселу* и *славу*. Подуже се бави Јувеналом, но ипак без јасна прегледа и критичног погледа на Јувеналове сатире. На стр. 40—44, превео нам је у прози Јувеналову сатиру против Криспина; за тим испоређује с Јувеналом Француза *Боалоа*, доносећи у преводу његову девету сатиру „Разговор с духом“ (стр. 44—47). Хорација као сатиричара спомиње писац врло овлаш. На стр. 48 има неколико редака о „писмима у стиху“ и без тачне дефиниције и без примера. Најзанимљивији му је одељак „о епиграмима, епитафима и мадригалима“ (стр. 48—51), где је изнео карактеристичне особине ове три врсте. На стр. 51—52 спомиње нешто „о војничким пјесмама“, истичући особито *марселезу* и неке популице („маршове“), за тим „о сватовским пјесмама и о здравицама“ (стр. 52—55), износећи на углед кратке одломке из Малетића и својих трагедија: „Мејрима“, „Милијенка и Добриле“, „Ванде“. А кад је, као што сам вели на стр. 55, „исцрпено све што је главно у разним врстама лирске поезије, приступа поезији епској“. „О епу“ (стр. 55—58) говори веома кратко и скучено, својевољно делећи еп у „велики, оредни и мали“ (стр. 55). Набраја светске епе, и то без разлике у гомили, *mixte composite*; између осталог вели на стр. 55 и 57 са свим категоријачно, да је „*Орландо Фуриозо*“ од *Бокача*, место од *Аријоста*. Из целога се види да су ови „Назори“ у целини својој белешке, скупљене и поређане механички, без система и у лапидарном стилу, који често отештава мисао. Језик је иначе у овој расправици чист; писана је јужним разречјем са неким посебним особинама, које пристају појетичном слогу.

Поред неких стварних и формалних недостатака ових „Назора“, препоручујемо их ипак као прилог к теорији појезиве и књижевности у ужем смислу. *Per minima ad maiora!*

Б. Пешта

А. П.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Песма Лазе Костића у данашњем броју нашег листа, и ако се овде први пут штампа, већ има своју историју, која се можда још није ни свршила. Чим будемо дознали све што је и како је било, испричаћемо својим читаоцима. У овај мах имамо само да разјаснимо читаоцима, да је шупље коло, што се спомиње у песми, т. зв. *Quarré, orbis*, као што стоји и у Вукову речнику.

— Професор у загребском свенаучишту др. А. Лобмајер написао је књижицу о *нервозности*, у којој говори о оним болестима живчаним, за које се могу дати популарни савети, а то су: неврастенија, ипохондрија и истерија. Говори даље о дијететичном лечењу нервозности (храна, рад, одмор и сан), о психичном лечењу (електрисање, масажа, гимнастика), о лечењу враком и о лечењу водом.

— У Бечу је сад у понедељак умро немачки песник Лудвиг Август Франкл, који је и нама Србима познат, јер се интересовао за наше књижевне прилике те међу осталим живо дописивао са Милицом Стојадиновићевом Српкињом. Франкл се родио године 1810 у Храсту у Чешкој; у тринаестој својој години отишао је у пијаристанску гимназију у Златни Праг, за тим је у Лајтомишлу слушао филозофију а после се у Бечу одао медицинској струци но песничтво, које му је омилело било већ одавна, остало му је главна забава и њему је остао веран до издисаја. Гледаћемо да у којем од идућих бројева упознамо читаоце „Стражилова“ поближе са покојним Франклом. „Стражилова“ је године 1886 у преводу донело његову једну епизоду у којој покојник прича о митропосном српском песнику Његошу.

— У Лавову је пре две недеље умро председник „Галичко-руске Матице“, историчар Михајло Малиновски, који је много урадио на историји Црвених Руса, на пољу руског језика и литературе и права руско-словенског обрета, којега се држе Руси унијата у Галицији и Лодомерији.

□ Познати француски социјолог Letourneau штампао је своје најновије дело: *L' évolution littéraire dans les diverses races humaines*. Летурно је написао неколико монументалних дела о еволуцији брака, породице, баштине, морала и религије. Сва његова дела, као и ово последње, одликују се темељним познавањем факата, а то је реткост, и јачином логике, која му је својствена. Његови радови, може се рећи, непознати су у нашој књижевности. Он је један од најактивнијих чланова *антрополошког друштва*, под чијим протекторством и његови радови угледаше света.

□ Седма је година како излази у Паризу породични часопис *La Vie contemporaine*, под уредништвом познатог француског филозофа Жила Симона. Овај часопис пружа здраве и поучне хране француским породицама Готово у

свакој другој књизи овога часописа, који излази два пут месечно, има по једно писмо из Београда од нарочитог дописника, у којима детаљно описује српске државне установе и народне обичаје. Тако је у прошлогодишњим писмима било речи о српским народним играма, слави, посту и вшанкама, последњим политичким догађајима у Србији, организацији скупштине, политичким странкама и т. д. Ми најтоплије препоручујемо овај часопис оним српским породицама, чија деца говоре француски. Она ће у њему наћи много више и забаве и поуке, но у равним романима и осталим умним производима наше грошићарске књижевности. Стаје за Србију и поштански савез 38 динара

БЕЛЕШКЕ О УМЕТНОСТИ

— Пре осам дана прославило је београдско академско друштво „Обилић“ своју десетгодишњицу беседом у дворници Велике Школе. На тој су беседи суделовале све певачке дружине београдске. „Дворје“ је певало „Крстоносце на мору“, „Корнелије“ једну руковет Мокраччеву, српско јевр. певачко друштво певало је „Појмо песме“ од Јосифа Маринковића, „Јакшић“ Хавласино „Падајте, браћо“, „Обилић“ Маринковићево Бранково Коло уз пратњу оркестра, радничко певачко друштво певало је Маринковићево „Песмом срцу“, „Каћански“ емесу српских народних песама од Ст. Николића, „Слога“ Лжичареве Приморске нашеве, хор ђака учитељске школе Јенков „Цара Душана марш“, хор ђака св. савске вечерње школе китицу српских народних песама из Србије под Турцима, „Братство“ је певало Маринковићева „Белог орла“ и најпосле „Напредак“ Јенково „Хај!“ Уз то је Јанко Веселиновић певао уз гусле а потпредседник „Обилића“ известио је о десетгодишњем раду истога друштва.

— У Загребу је прошле недеље на ондашњем земаљском казалишту у два маха гостовала словеначка уметница Боретниковица. Приказивала је Маргиту Готијерову у Дима-овој „La dame aux camélias“ и натписну улогу у Ибзеновој „Нори“.

△ У будимпештанској краљ. опери певала је пре десетак дана Српкиња Адела Васиљевићева Циљу у Вердијеву „Риголету“ с веома лепим успехом. Адела Васиљевићева, рођена сестра уметници на гласовиру Олги Васиљевићеве, певала је пре једно три године и у Београду, била је после тога у Немачкој а сад гостује у Будимпешти на ангажман. Будимпештански листови хвале занимљиву јој појаву и опсежни јој, свежи и звучни глас, који се без по муке пење у највише регистре.

— Певачица Бронислава Волска приредила је сад у уторак у Бечу концерт, којем је програм био састављен од музикалних производа свију словенских народа. Били су заступљени Шопен, Моњушко, Сметана, Дворжак, Чајковски, Зајц, Грбић а певале се и народне песме из Украјине, Чешке, Србије и Бугарске.

— Славна певачица Ема Турола наумила је да прође, концертујући, сву средњу Јевропу. За две недеље концертоваће у Будимпешти а одатле ће отићи у Беч и у Златни Праг.

САДРЖАЈ: Песничтво: Реалиста III. О прослави Бранкова „Бачког Растанка“. Пружи ми пехар... * * *. Жена уводи Вечити муж. — Поука: О прошлости Београда. — Уметност: Каквих све има „Јужно-словјенских попијевака“? Књижевност: Немци и Французи. Бранич српскога језика. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Белешке о уметности.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фр. а. вр. на целу годину, 2 фр. 50 новч. за по године, 1 фр. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижарници Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожина у Београду.